

BEREGSZÁSZI ANIKÓ: A LEHETETLENT LEHETNI
TANTÁRGY-PEDAGÓGIAI ÚTMUTATÓ ÉS FELADATGYŰJTEMÉNY AZ ANYA-
NYELV OKTATÁSÁHOZ A KÁRPÁTALJAI MAGYAR ISKOLÁK 5–9. OSZTÁLYÁBAN
BUDAPEST, TINTA KÖNYVKIADÓ, 2012. 111. OLDAL

JÁNK ISTVÁN

A kárpátaljai kisebbségi magyarok esetében a nemzeti megmaradás erőteljesen összeforr a nyelvmegtartással, ennek pedig a család mellett legfőbb segítője az iskola. Éppen ezért a kárpátaljai magyar közösség nyelvi tervezésének legfontosabb céljai közé tartozik – az anyanyelv-domináns kétnyelvűség kialakítása mellett – a magyar nyelv és kultúra értékeinek, helyi sajátosságainak, valamint presztízsének megőrzését biztosító anyanyelvű iskolahálózat megvalósítása. Ehhez azonban az anyanyelvi nevelés reformja szükséges, amihez Beregszászi Anikó munkássága nagy mértékben hozzájárul. Igaz ugyan, hogy az elmúlt években bizonyos mértékben enyhült a kétnyelvű magyarok kontaktusváltozatainak stigmatizálása, ám továbbra is megmaradt a magyar nyelvjárási beszéd oktatási intézményekben történő megbélyegzése, kéz a kézben járva a felcserélő anyanyelv-pedagógia káros jelenlétével. Az új tantervek, tankönyvek, módszertani útmutatók önmagukban még nem garantálják a változást, ugyanis a szemlélet kiteljesedéséhez, a célok megvalósításához a pedagógusok olyan szemléletváltáshoz van szükség, amely a szociolingvisztikai alapokat mellőző, szubsztraktív nézőpont helyett a kontrasztív elvű, additív nézőpontot helyezi előtérbe és követi. Ehhez nyújt segítséget Beregszászi Anikó: A lehetetlent lehetni: tantárgy-pedagógiai útmutató és feladatgyűjtemény az anyanyelv oktatásához a kárpátaljai magyar iskolák 5–9. osztályában c. könyve. Ez a módszertani útmutató és feladatgyűjtemény a szerző szerint elsősorban a kárpátaljai magyar iskolákban tanító pedagógusoknak szól, ám mint nyelvtudományi és tantárgy-pedagógiai ismeretforrás, elméleti és gyakorlati segédanyag mindenképpen hasznosítható a magyartanárok, illetve általában a tanárok számára, hiszen nem ritka, hogy a nem magyart oktató tanárok is állást foglalnak nyelvhelyességi kérdésekben. Teszik mindezt úgy, hogy nem rendelkeznek kellő mértékben a megfelelő háttértudással (vagy nem ritkán egyáltalán semmilyen), azzal a szemlélettel, amiről a fentiekben szó volt, és sajnos nem is igyekeznek bővíteni a témával kapcsolatos ismereteiket, pedig erre – többek között e könyv révén is – megvolna a lehetőségük.

A kötet alapvetően két egységre oszlik, méghozzá egy elméleti áttekintő és egy mintafeladatokat magában foglaló gyakorlatiasabb részből. Az elméleti rész a nyelvészet iránt kevésbé érdeklődők számára kissé száraznak tűnhet, ám fontos leszögezni, hogy közel sem egy tipikus nyelvészeti szakszöveggel áll szemben az olvasó: az elméleti részek is mindvégig közérthetőek. Az elméleti áttekintés elsősorban a Milyen volt? – Miért akarunk változtatni? – Hogyan lehet ezt elérni? – Milyen legyen? négyes tengely mentén épül fel, a korábbi évek jó néhány kutatási eredményét felvillantva, illetve

markánsan kiemelve az (anyanyelvi) oktatás és nevelés egyik legfontosabb célját, nevezetesen az életre, azon belül pedig a sikeres nyelvhasználatra való felkészítést. Ez pedig nem abban áll, hogy nyelvtudományi alapigazságokat figyelmen kívül hagyva, a felcserélés módszeréhez folyamodva gyomláljuk ki a nyelvjárási sajátosságokat, hanem abban, hogy tudatosítjuk – magunkban éppúgy, mint a diákokban –, nem létezik eredendően helyes/jó vagy helytelen/rossz nyelvi elem. Csupán az adott kontextusnak kevésbé megfelelő nyelvhasználatról, nyelvi elemekről, azaz a beszédhelyzet elemeinek megfelelően „odaillő” és „kevésbé”, vagy „oda nem illő” nyelvi elemekről beszélhetünk, és Beregszászi szavaival élve „ördög bújjék valamennyiünk tudományos érdeklődésébe, ha iskoláinkban nem tanítjuk azt, ami a szavunk járása!” (50) Természetesen ez nem azt jelenti, hogy csakis a „szavunk járását” tanítjuk: az additív anyanyelvi nevelés lényege éppen abban áll, hogy a standard nyelvváltozatot a nemstandard nyelvváltozatok mellé, nem pedig helyettük tanítjuk, hangsúlyozva ezen változatok egyenértékűséget, figyelembe véve az adott kontextust.

Tehát azt már tudjuk, mit, miért, milyen szemlélet mentén kell tanítani, viszont felmerül a kérdés: hogyan? Erre a kérdésre a második egység igyekszik választ adni, amely 5.-től 9. osztályig évekre lebontott mintafeladatokat tartalmaz. Ezek legtöbbször nem explicit módon dolgozza fel a nyelvhelyesség kérdéskörét, hanem a deskriptív nyelvészeti szemléletet a tananyagba ágyazva, impliciten jelenik meg. Külön kiemelendő, hogy a feladatok a kompetenciaalapú neveléssel összhangban, a gyerekek közötti kooperációt erősítve, az élményalapú és játékos tanulás jegyében íródtak, ezzel segítve elő a könnyebb megértést és mások (nyelvhasználati sajátosságainak) elfogadását. A fentiekben nem véletlen használtam a mintafeladat kifejezést: Beregszászi Anikó a kiadványban nem feladatsorokat, óraterveket, kész recepteket tesz elénk, hanem sokkal inkább irányelveket, mintákat, vagy – a címre utalva – olyan építőköveket, amelyek a magyar anyanyelvi nevelés reformjához vezető utat alkotják. Azonban az, hogy e köveket hogyan helyezzük le, miként alkotjuk meg az utat, már nem az építőelemeken, hanem a saját kreativitásunkon, elhivatottságunkon, találékonyságunkon, egyszerűen tanári rátermettségünkön múlik. Ehhez a kötet végén 17 oldalnyi felhasznált és ajánlott irodalom nyújt segítséget.

Összességében elmondható, hogy Beregszászi Anikó könyve nemcsak a kárpát-aljai magyartanároknak nyújthat hasznos segédletet a magyarórák során, hanem a magyarországi magyartanároknak is, átültetve a kötet szemléletét, mintafadatait hazai környezetbe. Mindezt egy jól szerkesztett, logikus felépítésű, könnyen átlátható segédlet formájában megvalósítva, amely olvasmányosságával, példákkal illusztrált, könnyen érthető stílusával termékenyen járul hozzá a magyar közösségek oktatásához és neveléséhez.